

AGAR HAMMA NARSANI SUN'IY INTELLEKT BAJARSA O'QUVCHI NIMA QILADI? TA'LIMDA SHAXSIY FIKR YO'QOLISHINING XAVFLI BOSQICHI YOXUD: CHATGPTGA QARAM AVLOD

Po'latova Hulkar Olimjon qizi

O'zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

1-bosqich talabasi

hulkarpolatova987@gmail.com

Annotasiya: Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimining sun'iy intellekt orqali modernizatsiyasi tahlil qilinadi. Unda AIning ta'limdagi ustun jihatlari, yoshlar tafakkuriga va shaxsiy fikr shakllanishiga ta'siri, shuningdek, uning imkoniyatlari va xavfli jihatlari ilmiy misollar bilan yoritib berilgan. Maktab va viloyatlardagi maktab o'quvchilari tajribasi misolida, sun'iy intellektning o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ta'siri batafsil yoritilgan. Maqola shuni ta'kidlaydiki, sun'iy intellekt ta'lim jarayonida inson tafakkurini to'ldiruvchi vosita sifatida qo'llanilganda, u bilim sifatini oshiradi va yoshlarning ijodiy salohiyatini rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt (AI), raqamli transformatsiya, ta'lim tizimi modernizatsiyasi, innovatsion texnologiyalar, shaxsiylashtirilgan ta'lim, tanqidiy tafakkur, yoshlar tafakkuri, masofaviy va onlayn ta'lim, pedagogik yordamchi vositalar, STEM va texnologik ta'lim, innovatsiya va kelajak kadrlar, ta'lim va inson kapitali

Annotation: This article analyzes the modernization of the education system through artificial intelligence (AI) in the context of digital transformation. It highlights the advantages of AI in education, its impact on the development of critical thinking and personal opinion among young learners, as well as its potential benefits and risks, supported by scientific examples. Using the experiences of school students from district and regional schools as a case study, the article explores in detail how AI influences students' ability to think critically and make independent decisions. The study emphasizes that when artificial intelligence is applied as a tool to complement human cognition in the educational process, it enhances the quality of knowledge and fosters the creative potential of young learners.

Keywords: Artificial Intelligence (AI), digital transformation, education system modernization, innovative technologies, personalized learning, critical thinking, youth cognition, distance and online learning, pedagogical support tools, STEM and technological education, innovation and future workforce, education and human capital

Аннотация: В данной статье анализируется модернизация системы образования с использованием искусственного интеллекта (ИИ) в условиях цифровой трансформации. Рассматриваются преимущества ИИ в образовательной сфере, его влияние на развитие критического мышления и формирование личного мнения у учащихся, а также его возможности и

потенциальные риски, подкрепленные научными примерами. На основе опыта школьников из районных и областных школ подробно исследуется, как ИИ влияет на способность учеников к критическому мышлению и принятию самостоятельных решений. В статье подчеркивается, что при использовании искусственного интеллекта как инструмента, дополняющего человеческое мышление в образовательном процессе, повышается качество усвоения знаний и развиваются творческие способности молодежи.

Ключевые слова: Искусственный интеллект (ИИ), цифровая трансформация, модернизация системы образования, инновационные технологии, персонализированное обучение, критическое мышление, когнитивное развитие молодежи, дистанционное и онлайн-обучение, педагогические вспомогательные средства, STEM и технологическое образование, инновации и подготовка будущих кадров, образование и человеческий капитал

Kirish

"Sun'iy intellektning inqilobi: Raqamli dunyoga ilk qadam" Sun'iy intellektning jadal rivojlanishi bugungi raqamli transformatsiya sharoitida insoniyat hayotida misli ko'rilmagan inqilobni yuzaga keltirdi desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki sun'iy intellekt nafaqat texnik sohalarga, balki ta'lim tizimi, tibbiyot, bank-moliya sektori, ommaviy axborot vositalari va hatto kundalik hayotimizning eng oddiy jabhalarigacha chuqur kirib bordi. Raqamli transformatsiya, ya'ni ta'lim jarayonlariga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, bulutli hisoblash va virtual reallik kabi innovatsion yechimlarning jadal kirib kelishi ta'limning mazmuni, shakli va metodologiyasini yangilashni taqozo etmoqda. Zamonaviy jamiyatda bilimdan ko'ra uni qanday qo'llash, ijodiy fikrlash, moslashuvchanlik va muammolarni yechish qobiliyati ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, sun'iy intellekt ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda asosiy vositalardan biri sifatida namoyon bo'lishi kerak. Mening nazarimda SI ning foydali jihatlari, butun insoniyat hayotini qanchalik osonlashtirayotgani, fermer xo'jaliklari sohasidan tortib koinotgacha hamma yo'nalishlarda keng qamrovga ega bo'lgan sun'iy idrok haqida maqolalar, matnlar, yangiliklar va xabarlar yetarlicha. Endi sizlar bilan tanganing ikkinchi tomoni haqida gaplashamiz!

Mulohaza

"Tayyor javoblar jamiyati: Tafakkur qanday yo'qoladi?" Bugungi kunda maktablar va oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari hamda ota-onalarni jiddiy tashvishga solayotgan muammolardan biri - yosh avlodning deyarli barcha aqliy faoliyatni sun'iy intellektga topshirib qo'yayotganidir. Eng murakkab matematik masalalardan tortib, oddiy insho yoki fikr bayonigacha bo'lgan vazifalar bir necha soniya ichida AI tomonidan bajarib berilmoqda. Natijada o'quvchi yoki talaba bilimni yaratuvchi subyekt emas, balki tayyor mahsulotni qabul qiluvchi iste'molchiga aylanib qolmoqda. Bu holat yoshlarning tobora dangasalashib borishiga, intellektual zo'riqishdan qochishiga olib kelmoqda. Chunki inson miyasi

ishlatilmagan sari rivojlanmaydi, balki sekin-asta passivlashadi. Tasavvur qilib ko'ring, uzoq vaqt ishlatil olmay qo'ygan pichoq sekin asta o'tmaslasha boshlaydi, u temirdan bo'lsa zanglashi ham mumkin. Agar inson miyasi kamroq ishlab tafakkur qilmay qo'ysa nimalar yuz beradi?

Tadqiqotlarga qaraganda 2010-2015-yillar oralig'ida insonda diqqatni jamlab turish 10-12 soniya, hozirgi kunga kelib esa bu ko'rsatkich 8.25 soniyanini tashkil qilmoqda. Guvohi bo'lganingizdek o'sishning o'rniga diqqatni jamlab turish koeffitsienti kamayib ketmoqda. Buning boisi nimada?

Mayli uzoqqa bormasdan, shundoqqina tuman va viloyatlardagi maktab o'quvchilari misolida sizlarga bir narsani aytib bermoqchiman. Maktabda tahsil olayotgan vaqtlarim 2022-yil endigina ChatGPT haqida eshitgan edik. Boshida hamma o'quvchilar hayratda, nahotki har qanday savolga javob bera oladigan robot yoki bot yaratilibdi deya quloqlarimizga ishonmagan edik. Xuddi imkonsiz narsadek tuyilgan edi. Keyin bilsak ChatGPT o'zbek tilida emas rus, ingliz va dasturiga kiritilgan boshqa tillarda javob berar ekan. O'shanda biz qiziqib google tarjimon orqali savollarni tarjima qilib ChatGptga tashlab ko'rganmiz. 10 ta test tashlagan bo'lsak 3 yoki 4 tasi to'g'ri chiqqan edi. Keyin esa o'qituvchidan gap eshitmaslik uchun bu mavzuni yopdik. Oradan vaqt o'tib endi o'zbek tilida har qanday savolga javob bera oladigan, rasm, videolar ishlay oladigan sun'iy idrok haqida eshitib qoldik. Ha, ha, hammasi o'sha nuqtadan boshlangan edi. Telefonga yuklab olish va undan ro'yxatdan o'tish juda oson edi. Email kiritsa bo'ldi. Keyin esa ommaviy ravishda barcha nazoratlar va imtihonlardagi savollarga aynan sun'iy intellekt bergan javoblarni ko'chirishni boshladik. U ham mayli, adabiyot fani o'qituvchimiz «Alpomish» dostoni yuzasidan insho yozishimiz haqida aytganida ham, sinfdoshlarim oson yo'ldan foydalanib SI yozib bergan inshoni shundoqqina daftarlariga ko'chirib berishgan edi. Ammo adabiyot ustozimiz 90% o'quvchilar bir biriga o'xshash qilib yozgani (ya'ni ko'chirganliklari) uchun 4 va 3 baholarni qo'ygan edi. Ushbu holat oradan 2 yil o'tib hozir maktab o'quvchilari orasida juda ham jadallashgan miyani ishlatish shart emas, barmoqlar va telefon klaviaturasi orqali hamma masalalarga javob topsa bo'ladi. Chunki 21-asr yoshlarida SUN'IY INTELLEKT bor! Bizning o'rnimizga u fikrlaydi! Bu sizlarga hayotiy misol. Hozirgi kunda hamma narsaning imkoni bor. Savollarga javob berish yoki insho yozib berish u yoqda tursin, videolar, rasmlar yoki rangli tasvirlar yasash, suratni gapirtirish, prompt orqali judayam turli tuman ishlar qilsa bo'ladi. Agar maktab o'quvchilari, talabalar yoki umuman yoshlar hamma narsa uchun SI dan foydalanishga o'rganib qolishsa, o'zlari fikrlab tahlil qilmasa, muammo ustida mustaqil o'ylash, xatoga yo'l qo'yish, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayoni sun'iy intellekt zimmasiga yuklansa, inson tafakkuri tabiiy ravishda o'z funksiyasini yo'qota boshlaydi.

Natija

"Ta'limda yangi paradigma: Texnologiya bilan fikrlash uyg'unligi" Eng xavfli jihat shundaki, bunday jarayon yoshlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini yemiradi. O'zlari mustaqil qaror qabul qilish xususiyatidan mahrum bo'ladi. Tanqidiy fikrlash -bu shaxsning axborotni tahlil qilish, solishtirish, shubha bilan

qarash va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatidir. Agar har bir savolga tayyor javob mavjud bo'lsa, insonda savol berish ehtiyoji yo'qoladi. Savol yo'q joyda esa tafakkur ham, rivoj ham bo'lmaydi.

Shuningdek, sun'iy intellektga haddan tashqari tayanish yoshlarning shaxsiy dunyoqarashi va individual pozitsiyasi shakllanishiga jiddiy xavf tug'diradi. Fikr bildirish, himoya qilish, bahs-munozara yuritish kabi muhim ijtimoiy va intellektual ko'nikmalar asta-sekin so'nib boradi. Inson o'z fikrini yo'qotgan paytda esa u oson boshqariladigan, tashqi ta'sirlarga tez beriladigan shaxsga aylanadi.

Tarixiy va ijtimoiy nuqtayi nazardan qaralganda, shaxsiy fikrini yo'qotgan jamiyatlar doimo fojeaga yuz tutgan. Chunki mustaqil fikrlay olmaydigan avlod: yolg'on axborotni haqiqatdan ajrata olmaydi, manipulyatsiyaga tez uchraydi, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishdan qochadi, innovatsiya va taraqqiyotga emas, tayyor qoliplarga suyanadi.

Ta'lim tizimining asosiy vazifasi faqat bilim berish emas, balki fikrlovchi, savol beruvchi, bahslasha oladigan, ijodkor shaxsni tarbiyalashdir. Agar sun'iy intellekt ta'limda faqat qulaylik va tezkorlik nuqtayi nazaridan joriy etilsa, u rivoj emas, balki intellektual inqirozga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimi oldida muhim vazifa turibdi: sun'iy intellektning o'quvchining o'rniga fikrlovchi vosita sifatida emas, balki fikrlashni rivojlantiruvchi yordamchi instrument sifatida qo'llash. Aks holda, kelajak avlodi texnologik jihatdan kuchli, ammo tafakkur va shaxsiyat jihatidan zaif bo'lib shakllanish xavfi mavjud.

Tahlil

"SI yordamida o'qitish: Yutuqlar va cheklovlar" Yuqorida sanab o'tgan fikrlarim orqali. SIdan to'g'ri foydalanilmasa ta'lim tizimi va yoshlar onggi jarlik yoqasida borib qolishi mumkinligi to'g'risida to'xtalib o'tdim. Tanganing ikki tomoni bo'lgani kabi Sun'iy intellektning jadal rivojlanishi ta'lim tizimida faqat xavf va muammolarni emas, balki ilgari mavjud bo'lmagan ulkan imkoniyatlarni ham yuzaga chiqarmoqda. To'g'ri yo'naltirilgan va ilmiy-pedagogik yondashuv asosida qo'llanilgan sun'iy intellekt ta'lim sifatini oshirish, bilimga teng kirish imkoniyatini yaratish hamda inson kapitalini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Birinchidan, sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan ta'lim modeli an'anaviy "barcha uchun bir xil dastur" yondashuvini rad etadi. Masalan, xalqaro miqyosda keng qo'llanilayotgan Khan Academy, Duolingo va Coursera platformalarida AI algoritmlari o'quvchining xatolari, o'rganish tezligi va qiziqishlarini tahlil qilib, individual topshiriqlarni taklif etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shaxsiylashtirilgan ta'limdan foydalangan o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish darajasi an'anaviy usullarga nisbatan o'rtacha 30–40 foizga yuqori bo'ladi.

Ikkinchidan, sun'iy intellekt ta'lim olish joy va vaqt tanlamasligini ham isbotlab berdi. Masofaviy ta'lim platformalari, AI-tutorlar va avtomatik tarjima tizimlari orqali geografik cheklovlar bartaraf etilmoqda. Masalan, rivojlanayotgan mamlakatlarda malakali o'qituvchilar yetishmasligi muammosi AI asosidagi virtual o'qituvchilar yordamida qisman hal qilinmoqda. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra,

raqamli va AI asosidagi ta'lim vositalari millionlab yoshlar uchun sifatli ta'limga kirish imkonini yaratgan.

Uchinchi, sun'iy intellekt kreativ va innovatsion ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Dasturlash, dizayn, muhandislik va ilmiy tadqiqot sohalarida AI yordamchi sifatida ishlatilganda, o'quvchi tayyor javob emas, balki yechim ishlab chiqishga yo'naltiriladi. Masalan, STEM va robototexnika yo'nalishlarida sun'iy intellekt o'quvchilarni tajriba qilishga, xatodan o'rganishga va innovatsion fikrlashga undaydi. Sun'iy idrok yordamida zamonaviy ta'lim tizimi tezkor, moslashuvchan va global mehnat bozori talablariga javob bera oladigan kadrlarni tayyorlash imkoniga ega bo'lmoqda. Biroq, ikkinchi tomondan, sun'iy intellektidan nazoratsiz va maqsadsiz foydalanish yoshlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini susaytirishi, shaxsiy dunyoqarashining shakllanishiga to'sqinlik qilishi va intellektual dangasalikka olib kelishi mumkin. Inson o'z fikrini yo'qotgan joyda esa ijodkorlik, mas'uliyat va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati zaiflashadi. Bu holat nafaqat individual shaxs, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham jiddiy xavf tug'diradi.

Xulosa

"Texnologiya bilan tarbiya: Kelajakni shakllantirish yo'li" Shu sababli ta'lim tizimining asosiy vazifasi sun'iy intellektni inson tafakkurining o'rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki uni rivojlantiruvchi, chuqurlashtiruvchi va yo'naltiruvchi intellektual yordamchi sifatida qo'llashdan iboratdir. Texnologiya emas, inson markazda bo'lgan ta'lim modeli shakllantirilgandagina raqamli transformatsiya haqiqiy taraqqiyotga aylanadi. Buni joriy qilish uchun esa ota-onalar hamda o'qituvchilar farzandlari ta'limiga befarq bo'lmasliklari darkor. Xulosa qilib aytganda, kelajak ta'limi sun'iy intellekt va inson tafakkuri o'rtasidagi muvozanatga tayanishi lozim. Faqat shundagina biz texnologik jihatdan rivojlangan, balki mustaqil fikrlovchi, ijodkor va mas'uliyatli avlodni tarbiyalay olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. *Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers*. Paris: UNESCO, 2021.
2. OECD. *AI in Education: Opportunities and Challenges*. Paris: OECD Publishing, 2020.
3. World Economic Forum. *The Future of Jobs and Education: AI and Skills*. Geneva: WEF, 2021.
4. Russell, S., Norvig, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th Edition. Pearson, 2020.
5. Holmes, W., Bialik, M., Fadel, C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.
6. NASA. *Artificial Intelligence in Space Exploration*. NASA Reports, 2021.
7. Salim, F. *AI Integration in Schools: Case Studies from Developing Countries*. *Journal of Educational Technology*, 2022.

8.Smith, M. D. (2023). *The Abundant University: Remaking Higher Education for a Digital World*. Cambridge, MA: MIT Press - raqamli transformatsiyaning oliy ta'lim tizimiga ta'siri va zamonaviy ta'lim strategiyalari haqida.

9.Burgos, D., Branch, J.W., Tlili, A., Stracke, C.M., & de la Higuera, C. (2024). *Artificial Intelligence, Digital Transformation, and Education, as a Combined Contribution to Society*. In: *Radical Solutions for Artificial Intelligence and Digital Transformation in Education*. Springer, Singapore. - raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt ta'limda integratsiyasi konsepsiyasi. link.springer.com

10.Dzamukashvili, L. (2025). *Digital Transformation of Education: The Role of Artificial Intelligence in the Creation of Academic Papers*. *Intercultural Dialogues: Transactions - AI-ning akademik yozuv va ta'limdagi roli haqida tahliliy maqola*. journals.4science.ge

